

ved Sagens efterfølgende Drøftelse bestandig at betragte det som det, det var, nemlig som en Udvalgsbetænkning. Den Yttring, jeg ovenfor sigtede til, var denne: „Mindretallet, der i det Dele (ligesom Mjertallet) formener, at man bør være endnu forsigtigere og skaanfommere over for Forandringer for den i Reglen ubemidlede Haandværksstand end lige over for de velstaaende større Fabriker.“ Mod denne Yttring er der af det ærede Medlem for Kjøbenhavns 5te Valgfreds gjort Indsigelse, og jeg slutter mig til denne Indsigelse, i alt Fald for saa vidt ikke dette „endnu skaanfommere“ skal betegne en ligesom forvindende Afstygning. Jeg har blandt Andet ved den hele Maade, hvorpaa Forslaget er forelagt, netop, som jeg tror ogsaa ved denne Forhandlings Begyndelse blev antydet af et æret Medlem, villet bevare min Beslutningsfrihed overfor de Forslag, der maatte fremkomme fra et Udvalg, som senere maatte behandle Sagen. Men den Adskillelse, som her er gjort, tror jeg ikke er retfærdig; for saa vidt man overhovedet mener, at den nu bestaaende Lovgivning har udøvet en saadan Virkning, har havt en saadan Indflydelse, at der ved Fastfattelsen af de enkelte Tariffakter i en ny Toldlov bør tages Hensyn hertil, saa bør man efter min Overbevisning, mine Herrer, her, ligesom jeg yttrede ved en anden Sag, have samme Maal og samme Vægt; man vilde ganske handle mod sine egne Ansuelser, dersom man i det ene Tilfælde fæstede Diet paa de mange Haandværkere og i det andet Tilfælde kun saae paa hver enkelt Fabrikant. For det Første ere nu ikke alle Fabrikanten velstaaende — det vilde være meget glædeligt, om de alle vare det, og det vilde være endnu glædeligere, om de alle vare rige — men, mine Herrer, bag den enkelte Fabrikant staa de mange Fabrikarbejdere, og skal der tages skaanfomt Hensyn til Haandværkerne og dem, der arbeide med dem, skal der ogsaa tages et skaanfomt Hensyn til dem, der arbeide for og med Fabrikanten. Det er atter efter min Overbevisning en af de ubegrundede Forskjelligheder, som jeg paa ethvert Punkt, hvor der dertil er Leilighed for mig, maa gjøre Indsigelse imod, ganske som naar man i Samfundet kun ser Adskillelsen imellem de Rigtige og de Rige, uden at betænke det Baand, der slynger dem sammen, og de Mellemed, der forbinde dem.

Som alt sagt, i Almindelighed anser jeg ikke en Gjentagelse af Hovedtanken i et under samme Behandling holdt Foredrag for hensigtsmæssig, og jeg skal heller ikke lade mig friste dertil i Dag. Smidlertid kan der være Forhold tilstede, hvor det efter den hidtil værende parlamentariske Praxis tør besyngtes, at en fuldstændig Taushed vilde blive misforstaaet. Ja, kunde vi komme dertil, at det, naar vi ved 1ste Behandling havde talt een Gang, og da sagt det, der laa os paa

Sinde, ikke undrede Noget, at man ikke svarede til senere Foredrag, saa tror jeg, at det vilde være et stort Fremskridt, men saa vidt ere vi virkelig endnu ikke komne, og man vil derfor ikke undre sig, naar jeg — om end i største Korthed — optager nogle ganske enkelte Bemærkninger, der ere fremkomne fra den ærede Rigsdagsmands Side, som sidder her tæt ved, (S. M. Hansen), inden denne Forhandling forhaabentlig i Dag sluttet. Det skal kun være to Bemærkninger, som begge gjennem hans Foredrag knytte sig til, hvad jeg alt har sagt, saaledes at mit foregaaende Foredrag i Virkeligheden indeholder en Gjentagelse deraf fra mit Standpunkt. Den første Bemærkning, jeg i saa Henseende vil gjøre, angaar, hvad jeg vel næsten nødes til efter hans Udtalelse i Dag — jeg erindrer ikke tidligere at have hørt en saa kras Udtalelse i denne Retning. — at kalde vor grundforskjellige Livsopfattelse. Det ærede Medlem sagde i Dag, at det, der beherskede Udviklingen i forskjellige Lande, var „Fordelen“. Jeg vil antage, at der derved ikke skal siges Andet end, hvad der rigtignot i en helt anden Form er sagt af Mangsoldige, hvad der er sagt af flere Lantere, hvad der er sagt af betydende Mænd; det maa vistnok paa ingen Maade forstås i den Betydning, hvori jeg frygter for, at nogle uden nærmere Forklaring kunde tage Ordene, saaledes som de faldt. Der er ikke Jaa, mine Herrer, der tro, at en almindelig Overveelse af, hvad der er nyttigt for de Fleste — man pleier at kalde det det utilitariske Princip, naar det maa være mig tilladt en enkelt Gang at bruge et Stoleudtryk — virkelig er det Stærkste, det Største, det, der behersker Samfundet og leder Fremskridtet. Efter min fulde Overbevisning er dette, hvor vigtigt en saadan Overveelse end kan være i mange Enkeltheder, dog en uhyre Grundvoldfarelse, naar Sagen ses i det Store. Det er ikke dette Nyttighedshensyn, som sætter de aandelige Kræfter i Bevægelse, uden hvilke store Fremskridt ere umulige. Dertil udfordres langt andre og større Livsmagter. Jeg gjør her naturligvis kun en Indsigelse imod det ærede Medlems Paastand, men jeg drifter mig selvfølgelig ikke til at forfølge dette Spor, hvormeget der end vilde kunne siges om denne Sag. Jeg hævder iøvrigt vedvarende den Paastand, at der for den, som søger Sandheden samvittighedsfuldt, ikke gives noget sikkrere Hjælpe middel end efter Evne at granske de rige Erfaringer, som frembyde sig saavel i vort eget Land som i de store europæiske Kulturlande, og jeg holder mig forvisset om, at naar der til et givet Tidspunkt i et vist givet Dieblis viser sig en aldeles paafaldende Forskel imellem den Lantestrømning, som gaar igjennem en ikke ringe Del af den danske Befolkning, og den Lanterektion, som er fremherskende i andre Lande, — og det